

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقف توشه اخروی فرد ضامن پیشرفت دنیوی اجتماع

بخش اول

مسئله وقف

در جامعه و نظام اسلامی

وقف صدقه جاریه

□ **صدقه:** اصطلاحی قرآنی که نشان دهنده راستی و درستی نیت و عمل صدقه‌دهنده است. وقف یکی از مثل های اعلای صدقه و نشانه و شاخص تصدیق ایمان دانسته شده است.

□ **جاریه:** خیر و برّ جاری در زمان و مکان تا این که دارای جمود و رکود نباشد. برای تحقق این اصل در وقف، تحبیس و تسبیل شرط شده است ولیکن مراد از تحبیس، تحبیس اصل و عین برای جامعه و افراد آن است و مراد تحبیس عرصه نیست چرا که این تحبیس عرصه موجب جمود موقوفه می شود.

□ **المال و البنون زينة الحیوه الدنیا**

و الباقيات الصّالحات خیر عند ربّک ثواباً و خیر املاً کهف ۴۶

□ **و یزید الله الذین اهدوا هدی**

و الباقيات الصّالحات خیر عند ربّک ثواباً و خیر مرداً مریم ۷۶

وقف باقیات صالحات و معیار جاودانگی واقف

روح انسان جاودانی است. لذا انسان از فنا و نابودی نفرت دارد. انسان دوست دارد پس از وی، نامی از او در عالم به یادگار بماند. در فرهنگ اسلامی یکی از بهترین راه های زنده نگه داشتن نام انسان، عموم کارهای خیریه به ویژه وقف در اصطلاح قرآنی، باقیات صالحات گفته می شود، نام برده شده است و مردم به آن دعوت شده اند.

روایت: اذا مات ابن آدم انقطع عمله الا من ثلاث: صدقه جاریه او علم یتنفع به او ولد صالح یتستغفر له

وقف یکی از مصادیق صدقه، انفاق و زکات

□ و یؤثرون علی انفسهم و لو کان بهم خصاصة ^{حشر ۹}

□ و قد افلح من زکّھا ^{شمس ۹}

□ خذ من اموالهم صدقه تطهرهم و تزکّهم بها و صلّ علیهم انّ صلواتک

سکن لهم و الله سمیع علیم ^{توبه ۱۰۵}

□ لن تنالوا البرّ حتّٰی تنفقوا ممّا تحبون و ما تنفقوا من شیء فان الله به

علیم ^{آل عمران ۹۲}

□ وانفقوا من ما رزقنکم من قبل ان یأتی احدکم الموت ، فبقول رب

لولا اخر تنی الی اجل قریب فاصدق و اکن من الصالحین و لن

یوخر الله نفسا اذا جاء اجلها و الله خیر بما تعلمون

□ یا ایها الذین امنوا انفقوا مما رزقنکم ، من قبل ان یأتی یوم لا یرفع فیہ

و لا خله و لا شفعه و الکفرون هم الظلمون

□ و فی اموالهم حق للسائل و المحروم

❑ ليس البرّ ان تولوا وجوهكم قبل المشرق و المغرب و لكن البرّ من آمن بالله و اليوم الآخر و الملائكه و الكتاب و النبيين و آتى المال على حبه ذوى القربى و اليتامى و المساكين و ابن السبيل و السائلين و فى الرقاب و اقام الصلوه و آتى الزكوه و الموفون بعهدهم اذات عاهدوا و الصابرين فى الباساء و الضراء و حين الباس اولئك الذين **صدقوا** و اولئك هم المتقون **بقره ۱۷۷**

❑ من ذا الذى يقرض الله قرضاً حسناً **بقره ۴۵ و حديد، ۱۱**

❑ و اقرضوا الله قرضاً حسناً و ما تقدموا لانفسكم من خير تجدوه عند الله هو خيراً و اعظم اجراً **مزمّل ۲۰**

❑ ان تقرضوا الله قرضاً حسناً يضاعفه لكم **تغابن ۱۷**

وقف برتر از صدقه و انفاق

وقف صدقه ایست جاری و بی‌ریا.
لذا شرط استمرار فقط در وقف قابل تحقق است.
از همین جا گفته شده که از جمله شرایط وقف
استمرار و دوام آن است؛ یعنی وقف باید برای همیشه
باشد و وقف موقت درست نیست.

انذار به رویگردانان از وقف و صدقه

□ **الذین یکنزون الذهب و الفضة و لا ینفقونها فی سبیل
الله فبشرهم بعذاب الیم** توبه ۲۳

□ در روایات فراوانی، حب مال و ثروت اندوزی مفرط، دشمن ایمان و آخرت انسان شمرده شده است :

الْمَالُ وَبَالٌ عَلَىٰ صَاحِبِهِ إِلَّا مَا قُدِّمَ

□ **وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ اسْتَغْنَىٰ وَكَذَّبَ ۖ الْحَسَنَىٰ ۖ فَسَنِيْسِرُهُ**

لیل

لِلْعُسْرَىٰ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ

□ **وَلَا یَحْسَبَنَّ الذِّینَ یَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ**

هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَیُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ

یَوْمَ الْقِیَامَةِ آل عمران ۱۸۰

وقف به مثابه سنجه یا دماسنج اجتماعی

□ **وقف یک رفتارِ شرعی و اجتماعی تکامل یافته است**
وقف از جمله اعمال عبادی اسلام است که نشانگر سلامت دینی و اجتماعی و آرامش و سکینت روانی جامعه است.

□ **سنجه مهم ربانیت و الهی بودن جامعه نیز هست**
چرا که نماد تبدیل منفعت و مصلحت فردی و خصوصی به منافع و مصالح عمومی است.

تناسب وقف با فطرت جاودان گرا

یکی از هنرهای اسلام برای نفوذ بیشتر کلامش در انسان استفاده از حبّ نفس است و در تمام احکام اعم از فرایض و محرماتش به چشم می خورد.

در وقف نیز اسلام از این نوع عواطف انسان استفاده می کند.

میگوید اگر می خواهی مالکیت و اموات تا ابد در اختیار خودت باشد خیرات و مبراتش نصیب خود گردد.

وقف شاخص وصول جامعه به آرامش روانی و رفتاری

**مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا
مِنْ أَنْفُسِهِمْ**

یکی از کارکردهای اساسی وقف در حوزه فردی و اجتماعی
تثبیت و آرامش نفس است.

بلاشک بحران اخلاقی و فشارهای روحی جوامع با توسعه
وقف کاهش می یابد زیرا ذکر خداوند اطمینان بخش و
آرامبخش است و وقف لمرضات الله ذکر فعلی حضرت حق
است.

بخش دوم

پیشینه وقف در جامعه اسلامی

وقف یکی از پایه های تمدن اسلامی

سنت حسنه وقف و امور خیریه از ملزومات توسعه، گسترش و پیشرفت تمدن اسلامی بوده است.

به طوری که بخش عظیمی از میراث فرهنگی، علمی و آموزشی و درمانی و اجتماعی در کشور های اسلامی و به ویژه کشور عزیزمان نتیجه بهره گیری از اوقاف و نیات خیرخواهانه واقفان بوده است.

بیشترین مصارف موقوفات در کنار احتیاجات مردمی مانند بیمارستان ها، کاروانسراها، مدارس، کتابخانه های و ... مربوط به حوزه مسائل دینی، اعم از آموزش، تبلیغ و پژوهش دینی بوده است.

وقف در سیره پیامبر

هفت قطعه از باغهای: عواف، دلال، برقه، مبيت، حسنی، صافیه و حائط ام ابراهیم

نخلستانی در «قبا» به نام «بویره»

موقوفه‌هایی در خیبر که «مہزور» از آن جمله است (نام محلی در بازار مدینه)

وقف در سیره علوی

امیرالمؤمنین علی (ع) بیشترین موقوفات را داشته است.
در یکی از وقفنامه‌هایش انگیزه خود را چنین بیان می‌کند:

«ابتغاء وجه الله لیولجنی الله به الجنة و یصرفنی عن النار و یصرف النار
عن وجهی یوم تبیض وجوه و تسود وجوه»

حضرت علی (ع): اگر صدقه‌ی (موقوفات) من امروز میان بنی هاشم
تقسیم شود همگی را کفایت می‌کند.

این مطلب در حالی است که خود آن حضرت فرمود: خود را با
پیامبر (ص) دیدم که از گرسنگی سنگ بر شکم خویش می‌بستم در
حالی که اکنون صدقات مال من سالیانه به چهل هزار دینار می‌رسد.
علی (ع) چشمه‌هایی را در ینبع، سویقه و مدینه ایجاد کرد و زمینهای
موات فراوانی را احیا کرد.

وقف در سیره ائمه

ائمه معصومین مردم را بر این کار خیر ترغیب و تشویق نموده و از طرف خداوند نوید پاداش برای هر کار نیکی مخصوصاً به عنوان باقیات الصالحات به آنان می دادند. احادیث فراوانی در این باره رسیده
امام صادق: ست خصال یتتفع المؤمن بعد موته؛

1. ولد صالح یتستغفر له
2. و مصحف یقرأ منه
3. و قلب یحفره
4. و غرس یتغرسه
5. و صدقه ماء یجریه
6. و سنه یؤخذ بها بعده

بخش سوم

ابعاد وقف

ابعاد و آثار اقتصادی وقف

- ❑ تعمیم ثروت جامعه و جلوگیری از تجمع و تمرکز ثروت
- ❑ تعدیل شکاف‌های اقتصادی در جامعه
- ❑ نقش وقف در آبادی شهرها
- ❑ کمرنگ کردن فقر و کمک به محرومین و افراد کم درآمد
- ❑ ایجاد رفاه نسبی و توسعه اقتصادی جامعه
- ❑ گسترش چتر تأمین اجتماعی جامعه
- ❑ جبران خلأ خدمات دولت
- ❑ درآمدزایی وقف و موقوفات و تولید ثروت
- ❑ ثبات اقتصادی (رشد اقتصادی)
- ❑ گسترش مالکیت‌های عمومی...

ابعاد و آثار فرهنگی و اجتماعی وقف

- ❑ کمک به برقراری عدالت اجتماعی در جامعه
- ❑ گسترش وفاق و همبستگی اجتماعی
- ❑ مبارزه با خود محوری و خودمداری
- ❑ امنیت اجتماعی
- ❑ بسط و گسترش روحیه گذشت، تعاون، ایثار
- ❑ گسترش شعائر دینی و ارزشی
- ❑ تعمیق باورهای مذهبی و معنوی جامعه و افراد
- ❑ تکامل روحی و معنوی واقفین و ...
- ❑ ایجاد ذخیره سرمایه انسانی و اجتماعی
- ❑ گسترش اخلاق فردی و اجتماعی
- ❑ محوریت فرهنگ، معرفت و رشد در وقف

ابعاد و آثار معرفتی وقف

وقف شاخصی متعالی برای سنجش میزان بلوغ معنوی و معرفتی افراد جامعه است.

دیدگاه معرفتی و متعالی نسبت به وقف به عنوان نمادی از ایمان و رشد معنوی فردی اجتماعی انسان مبتنی بر کسب شناخت صحیح از حقیقت انسان، هدف خلقت او و چگونگی حرکتش در این مسیر است.

آنچه به انسان هویت می‌دهد اعتقادات درونی و تمایلات باطنی اوست که مربوط به جنبه روحانی انسان می‌شود و خداوند آن را در وجود انسان دمیده است.

نقش وقف در گسترش آموزش و دانش

وقف به عنوان یک منبع مستمر مالی برای مراکز علمی، پشتوانه‌ی مردمی داشته است و چه بسیار مدارس و مراکز علمی در جهان اسلام که از طریق وقف ایجاد و گسترش یافته‌اند.

یکی از سنت‌های حسنه واقفان آگاه و علم دوست وقف بخشی از املاک یا دارائی‌های خود برای گسترش علم بوده است.

بدین ترتیب که غالباً مکان پر درآمدی را جهت تدوین کتاب و استنساخ نسخه‌های خطی وقف میکردند تا از در آمد موقوفه این کتابها تهیه گردند مانند وقف منافع حمام نقش جهان اصفهان استنساخ و تکثیر نسخه‌های خطی از سوی شاه سلیمان.

بسیاری از مدارس و مراکز آموزشی نیز موقوفه هستند.

برخی از جالب ترین و عجیب ترین وقف ها

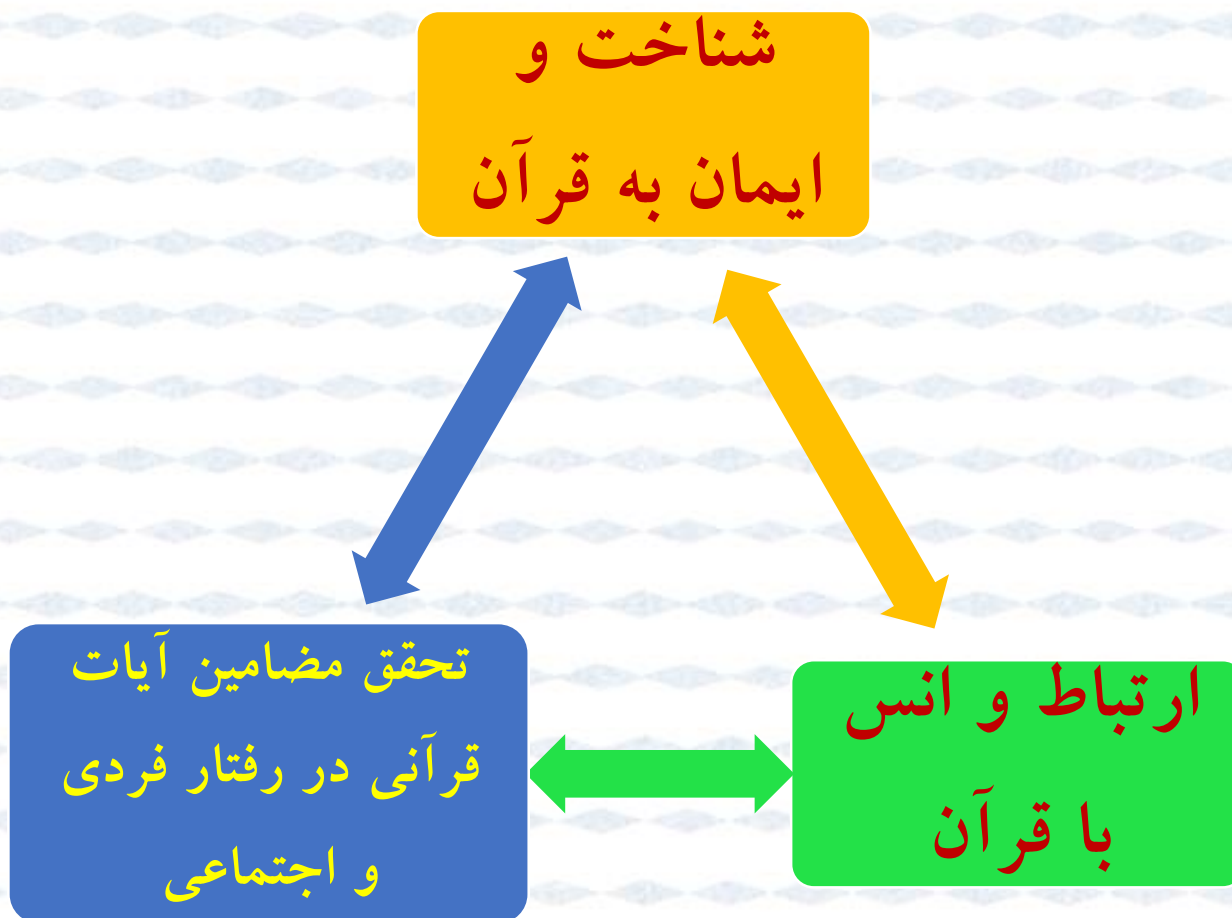
- ❑ وقف برای برندگان جایزه نوبل در تهران
- ❑ وقف زمین برای اطعام سگ های کور در یزد
- ❑ وقف زمین کشاورزی برای غذای پرندگان در اصفهان
- ❑ وقف غذای سگ ها برای نرفتن به حرم
- ❑ وقف برای اطعام میلاد امام حسین (ع) در خراسان رضوی
- ❑ وقف برای تامین وسایل بازی و تفریح کودکان در تهران
- ❑ وقف مغازه برای اشتغال هنرجویان

بخش چهارم

توسعه وقف قرآنی

ابعاد سه گانه توسعه فرهنگ قرآنی

مدل کارکردی نظام توسعه فرهنگ قرآنی

کارکردهای پشتیبانی
نظام توسعه فرهنگ قرآنی

کارکردهای اصلی
نظام توسعه فرهنگ قرآنی

کارکرد اساسی
نظام توسعه فرهنگ قرآنی

جلب توفیق
الهی

اخلاص در نیت
بصیرت در عمل
جهاد مستمر

تولیت

سیاست گذاری
هماهنگی و تسهیل
نظارت و ارزیابی

تأمین
منابع

نیروی
انسانی
(آموزش تخصصی) // دانش
(پژوهش)
منابع مالی

تولید محصولات
قرآنی
(کالاها و خدمات)

تولید مضامین قرآنی
(گزاره های فرهنگ قرآنی)

فرهنگ سازی قرآنی

(تعالی نگرش افراد جامعه نسبت به
قرآن کریم در حوزه باور، علم و
عمل)

تبلیغ و ترویج قرآن
آموزش عمومی قرآن

نظام سازی قرآنی

(بازطراحی نظام های اقتصادی،
اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مبتنی بر
معارف قرآنی)

توسعه فرهنگ قرآنی

تعمیم و تعمیق
ایمان و شناخت قرآن
تعمیم و تعمیق
ارتباط و انس با قرآن
تحقق آموزه های قرآنی
در رفتار فردی
و اجتماعی

کم بودن تعداد موقوفات قرآنی

حدود ۳۰ نیت تحت عنوان کلی نیت توسعه و ترویج قرآن در سامانه جامع بقاع متبرکه وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از: خرید و توزیع قرآن، هزینه جهت استفاده در ترویج و نشر قرآن، قرائت قرآن در حق والدین، هزینه تفسیر، مفاهیم و تعلیم و تعلم اطفال، مسابقات قرآنی، هزینه حفظ قرآن، ختم ماهی یک بار قرآن. ۲۰ موقوفه قابل توجه در کشور وجود دارد که صد در صد نیت برای کار قرآنی است.

به ترتیب اکثریت در استان‌های کرمانشاه، گیلان، خراسان رضوی، کرمان، تهران و ... واقع می‌باشند ولی درآمد آنها مجموعاً به حد یک دهم یک موقوفه مراسم عزاداری اباعبدالله الحسین نمی‌رسد.

اهمیت و دلایل نیازمندی به وقف قرآنی در

جامعه
سه ویژگی در وقف قرآنی است که نشان‌دهنده اهمیت توسعه
وقف قرآنی می باشد:

۱. وقف قرآنی نشانه توسعه فرهنگ قرآنی است.

۲. وقف قرآنی نشانه توسعه قرآنی فرهنگ است.

۳. وقف قرآنی موجب توسعه فرهنگ قرآنی می شود.

وقف قرآنی نیازمند ایجاد انگیزه قرآنی

برای توسعه وقف قرآنی نیازمند توسعه انگیزه‌های قرآنی در جامعه هستیم. وقف فعلیتی است که برآمده از انگیزه‌ای صحیح و متقن است. این انگیزه فعل را مهندسی و راهبری می‌کند و چنانچه این انگیزه‌هایی که برای حمایت از فعالیت‌های قرآنی در جامعه وجود دارد با آموزش، ترویج و فرهنگسازی هدایت شود موجبات تحقق وقف قرآنی را فراهم می‌آورد.

وقف قرآنی به مثابه یکی از الزامات قیام جمعی به اقامه امر قرآن

وقف

• نشانگر آرامش و خدایی شدن جامعه است.

وقف
قرآنی

• موجب انتشار نورانیت قرآن در جامعه است.

برخی چالش‌های توسعه فرهنگ وقف

- ☐ بی‌اعتمادی مردم نسبت به نحوه هزینه‌کرد موقوفات با توجه به عدم شفافیت مالی منابع وقفی
- ☐ ضعف آشنایی قشرهای مختلف مردم با آثار و برکات، راه‌ها و انواع وقف
- ☐ نبود طرح جامع و نقشه راه توسعه فرهنگ وقف در کشور
- ☐ کمبود موقوفات قرآنی به نسبت موقوفات عترت علیهم السلام
- ☐ ابهام در اولویت‌های وقف
- ☐ ضعف هماهنگی سیاست‌ها و راهکارها و برنامه‌ها و وجود قوانین و مقررات مانع توسعه فرهنگ وقف
- ☐ ضعف مهارت‌های اداری کارکنان نهادهای فعال در عرصه وقف
- ☐ ضعف توجه رسانه ملی به موضوع وقف و عدم تبلیغ مؤثر آن
- ☐ ارتباط و مشارکت ضعیف دستگاه‌ها با سازمان اوقاف و امور خیریه
- ☐ ضعف استفاده از فناوری‌های نوین و سیستم‌های اطلاعاتی در رصد و تصمیم‌سازی
- ☐ تصمیم‌گیری شخصی و غیرکارشناسی در لایه‌های مدیریتی و عملیاتی

راهبردهای توسعه وقف

- ☐ توسعه نظریه پردازی در زمینه وقف و تولید ادبیات مربوط
- ☐ تدوین نقشه راه توسعه فرهنگ وقف در حوزه فعالیت‌های قرآنی
- ☐ شفاف سازی مسیر تأمین، تخصیص و هزینه کرد منابع وقفی
- ☐ بستر سازی حقوقی توسعه فرهنگ وقف در فعالیت‌های قرآنی در قوانین و مقررات
- ☐ توسعه تبلیغ و ترویج فرهنگ وقف در فعالیت‌های قرآنی با استفاده از ابزار هنر و رسانه
- ☐ هماهنگ سازی نهادهای فعال در عرصه وقف
- ☐ توسعه سیستم‌های اطلاعاتی و آماری جهت کیفیت بخشی تصمیمات و رصد نتایج و برنامه‌ها
- ☐ جهت دهی موقوفات عام به سمت توسعه فعالیت‌های قرآنی
- ☐ تغییر رویکرد استفاده از موقوفات از مصرف گرایی به سمت تولید (وقف مولد)
- ☐ گسترش موقوفات با گستره انتشار در جهان اسلام
- ☐ آسیب شناسی وضعیت وقف در کشور (با تأکید بر وقف قرآنی)

- ترویج فرهنگ وقف در چارچوب فرهنگ عمومی.
- تطبیق نیات واقفین با نیازهای جامعه.
- اعتمادسازی برای گسترش موقوفات.
- تبیین نیازهای اجتماعی در راستای جهت دهی به نیات واقفین.
- ارایه عملکرد به صورت شفاف.
- گسترش اطلاعات و دانش عمومی در مورد وقف.
- مردمی کردن فرهنگ وقف
- بهره‌گیری از امتیازات قانونی.
- تطبیق عملکردها با انتظارات مردم.
- حرکت به سوی تاسیس بنیادهای نوین وقفی

مال را کز بهر دین باشی حمل
نعم مال صالح خواند آن رسول

آب در کشتی، هلاک کشتی است
آب اندر زیر کشتی، پُشتی است

چون که مال و ملک را از دل براند
زان سلیمان خویش جز مسکین نخواند

چيست دنیا از خدا غافل بدن
نه قماش و خانه و فرزند و زن

بخش پنجم

توسعه وقف مشارکتی قرآنی

وقف مشارکتی

ساز و کاری که در آن تعداد زیادی واقف، بر موضوعی واحد، با یک وقفنامه مشترک، وقف می کنند.

- مزیت اول: واقفان با هر تعداد و با هر سرمایه و سهمی با هر درجه از تمکن مالی می توانند در وقف ورود پیدا کنند و نیاز به سرمایه زیاد نیست.
- مزیت دوم: امکان تأسیس موقوفه های کلان است که با ورود یک یا چند نفر قابل تأسیس نیست.
- مزیت سوم: هدایت مؤثر در تسبیل عواید موقوفه هاست. بهره بردن از موهبت خرد جمعی برای تسبیل عواید موقوفه، در «وقف مشارکتی» بسیار کاراتر و مؤثرتر از تنظیم وقفنامه ها در موقوفه های فردی است.

نمونه قدیمی از وقف مشارکتی

- تعدادی از خیرین بیرجندی، بنگاه آب لوله «علی آباد» را به عنوان وقف مشارکتی ثبت کردند. بنگاه آب لوله علی آباد بیرجند، اولین سازمان آبرسانی در ایران است که در سال ۱۳۰۲ خورشیدی، به منظور تامین آب قابل شرب مردم شهر بیرجند، توسط ۳۰ تن از نیکوکاران این شهر تاسیس شد. فعالیت این سازمان خیریه باعث گردید تا شهر بیرجند به عنوان دومین شهر در ایران از لوله کشی آب شهری برخوردار شود.

وقف مشارکتی قرآنی

- توسعه وقف مشارکتی یعنی توسعه موقوفه‌های بزرگ قرآنی متشکل از وقف‌های خرد قرآن‌دوستان که منجر به ترویج و توسعه کتاب خداوند در جامعه می‌شود.
- اصفهان با جایگاهی تاریخی و تمدنی می‌تواند الگوی وقف مشارکتی قرآنی برای کشور باشد. یعنی شهری با هزاران واقف قرآنی که خود را خادم و دوستدار قرآن می‌دانند.
- خرید یک جلد قرآن برای یک جلسه یا مؤسسه قرآن باشد مانند تهیه یک خشت برای ساخت مسجد.

نمونه‌های نوین وقف مشارکتی قرآنی

- وقف مشارکتی قرآنی از طریق سامانه‌های مجازی اهدا (Donate) در سال‌های اخیر با بهره‌گیری از نمونه‌های جهانی در حال اجراست که افراد با پرداخت‌های مبالغی می‌توانند در این وقف‌ها مثلاً تجهیز یک مؤسسه مشارکت کنند.
- حضور وقف مشارکتی در حوزه‌های جدید مانند رسانه، موبایل و فضای مجازی موجب انتشار نورانیت قرآن در این فضاها و حفظ جوانان خواهد شد.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

با تشكر از حسن توجه شما